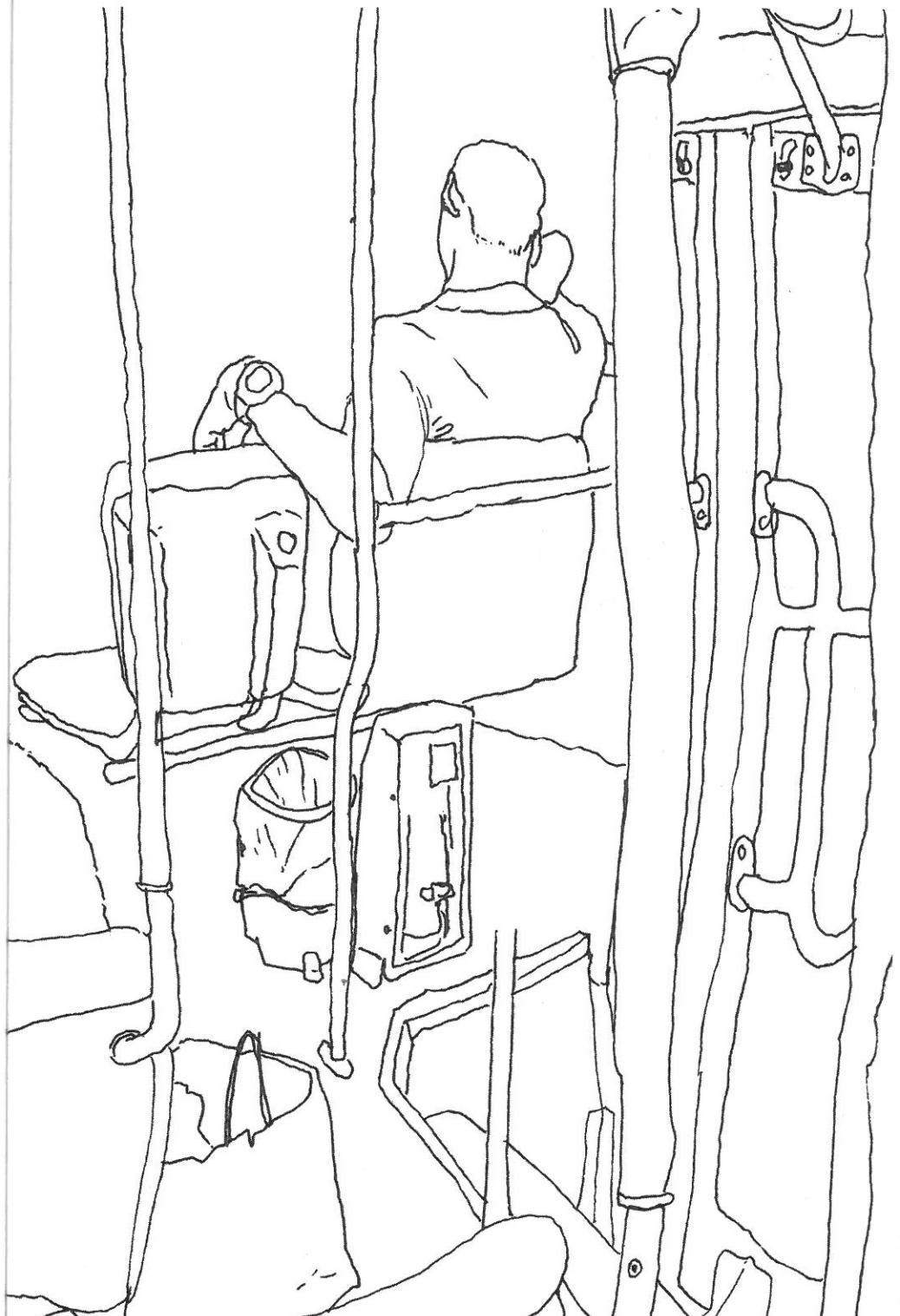

שְׁבָכְתָב | שְׁמֹות

מאסף בינה - ספרות, שירה והגות, גילון א', קיץ תש"ע

מרכז לימוד וחינוך, זהות יהודית ותרבות ישראלית

תוכן העניינים

רישומים (124, 95, 87, 79, 53)	רותם מקרית גת	6
הישיבה החילונית	ליאור טל	8
הרהורים על 'השם' והשם	דלית כספין	18
נמרוד	נוןם מיינרט	28
השם המפורש כשער נעל	לייאון וינד דאו	30
אהיה אשר אהיה	מירה רגב	36
שני סיורים	תמר חולצוי	40
שאל אדע מה שםך	אייתמוד שטיינמץ	45
אל תקראי בשמות	מקי צוֹךְ	46
אנשים עם שמות	מירה מינצ'ר-יעריה	50
מיליון פורה	צביה ולדן	54
שלשה שירים	יליאן שנר	76
ר' זושא אילה בורחס	עמוס ינוּן	80
על שמות כבירים של אישים אביריים	נתן אלתרמן	82
שם הדור כשם הכלב	ניר ברוידיא	88
הדרשה של יודקה	אורה ערמוני	96
שלום, מדבר אריה בודנהימר	אריה (בודה) בודנהימר	108
המורת שם או השתרשות בזנות חדשה	אברהם שפירא (פאז)	114
שינוי השם	אלברט ממי	120
	המשתתפים	126

שורק: אריה (בודה) בודנהימר

עריכה לשונית: עפרה פיסצקי

הבאה לדפוס: רמי פורט

עיצוב: עפר כהנא

רישומים: רותם מקרית גת

דפוס: ע.ר. הדפסות בע"מ

כתובת: בינה, סמינר אפעל, רמת-אפעל 52960

דוא"ל: binatak@tkz.co.il

בינה באינטרנט: www.bina.org.il

טלפון: 03 5342997, 03 5342513, 03 5342997 שלוחה 4

בינה פועלת במסגרת מרכבים - התנועה הקיבוצית

ובסיוּע קָרֵן פּוֹלוֹן

כל הבעיה זו אינה אשמה של אלוהים. אשמת השפה היא, ולא רק כי אין לה מספיק מילים לתאר נאמנות ובכורה שלמה את האל. הרכבתם, בתורת התארים השליליים שלו, הבין לעומק את מגבלותה של השפה עצם היותה גורם שתוחם, מגדר (מלשון גדר) וmdir. לא בכדי הוא מעצט את המדרש הידוע על אותו שליח ציבור שהתפלל לפני ר' חנינה ולא הסתפק בנוסח המקובל שמתאר את האל "הגדול הגיבור והונרא", אלא הוסיף להרחב: "האדיר והעוז והיראו החזק והאמיץ והוודאי והנכבד". בתגובה שאלו ר' חנינה: "האם סימנת לתאר את כל שבחיו של האדון?"² Cainilo אמר רק אוסף עוד תיאור אחד, אזי יצא את יכולת השפה לבטא את מידותיו. השפה סופית. כיצד תוכל היא להקייף את האינסוסוף?

אולם האין זה נכון שאלוהים ברא את העולם באמצעות השפה? האין זה נכון שאנחנו מרכיבים לומר, יוצרת מעיות ולא רק מתארת אותה? האין זה נכון שבמעםך הר סיני אלוהים דבר אלינו, ושורתנו הקדושה – זו שכתב ו אף זו "שבעל פה", אותן מצוות וסיפורים, אגדות הילכה – גם היא שפה? הרי אם באמצעות השפה אלוהים בורא עלמות מתגללה לנו, אם יש בה עוצמה שכזו, אולי בכלל זאת, כל הבעיה הזאת אינה באשמה?

אכן, גם בעיה זו איננה אשמה לשפה. היא אשמתנו. השפה עומדת לרשותנו, והשאלה היא כיצד אנו נוהגים בה. "העולם" כותב מרטין בובר - ושימו לב כי נושא המשפט הוא העולם עצמו - "הוא בעל שני פנים גבור האדם בהתאם לאופנו בעל שני-הפנים. אופנו של האדם הוא בעל שני פנים בהתאם לשני הפנים של מיליות-הشورש אשר ביכולתו לדבר".³ שתי מיליות-הشورש אשר ביכולתו של האדם לומר הן "אני-את/ה" או "אני-זה", השאלות המברעת איננה מפוקדת של השפה. אלא דבר בם

ראו רמב"ם, מורה הנבוכים חלק א' פרק נ"ט, המציג את בבל' ברכות לנו ומקבילותיו (מגילה כה:א, וכן ילקוט שמעוני עקב, רמז תחנה).

.9 'מְנֻעַן (Martin Buber, Ich und Du (Berlin: Schocken Verlag, 1922

התרגום שלי. מהדורות העברית, ראו מ.מ. בובר, "אני ואתה" מתוך בסוד

³ ויה (ירושלים: מוסד ביאליק, 1959), עמ' 3.

לייאון וינר דאו

השם המפורש כשער הגן הנעל

לא מאמין בו, גם אני לא מאמין בו".
מורי ורבי, הרב דוד הרטמן, מספר כי כשהיה רב הקהילה במונטראול, קנדה,פגש פעם ב"ספר" את אחד מחברי הקהילה שזמין לא דרך בין כותלי בית הכנסת. נברך ונזוף מעצם המפגש עם רב הקהילה החל חבר הקהילה לדבר: "טוב לראות אותך. האמת היא שאתה ממש אוהב את הדרשות שלי, כמובן והרב. ואף על פי כן", הוא הוסיף, "איני מגיע לבית הכנסת להיות אני לא בכלך מאמין באלהים". "אל דאגה", השיב הרב הרטמן, "האלהים שאתה

בדבריו החקדמה לי ב שבת, מפנה אותה ארי אלון לדבריו א. גורדון אשר בהתייחסותו אל ניצחונו המדומה של ניטשה, כתוב: "モותר, כמדומה, לאמרו, כי יותר מטור מושג מאובן כזה מאשר מטור מחשבה היה ורגש חי, יכול אדם חושב ומרגיש להחליט בוודאות של גבורה או של תמיימות וכי אלוהים מת מבלי לשום אל לב כי מט רק המושג שנטיעישן ונתאנן על דבר אלוהים, אבל לא אלוהים, לא הנעלם שאתה נתקל בו בכל אשר אתה חושב ומרגיש, אבל איןך תפסו, איןך משיגו, שאתה נחבט בו בכל אשר אתה מרגיש, חושב, מדבר, מבלי לדעת מה הוא ומאיין הוא בא. הנעלם לא

ליפה כתוב גורדון שאות אלוהים "איןר טופסו, איןר משיגו". הרוי הלקסיקון הלשוני שלנו חושף נאמנות את פעולתנו הבלתי-מכוונת בובאנו למלאכת המוחשבה: כאשרנו מדברים על "מושג" או על "תפיסה", אנו מתייחסים למשמעות שכבר נמצוא בידינו, תפסנו אותו, השגנו אותו, ואם "אלוהים גדול", ביפוי שאורמים, הוא בטח לא נכנס לכף היד שלנו.

אלון, יה בשבט (בוג"ה: סמינר אפקל, תשנ"ט) מהדורה פנימית, עמ' 7-8.

הזכות שניתנת לנו – והעוצמה שモובטחת לנו – על-ידי השפה היא האפשרות לפניו באמצעותו נמען הקורי "אלוהים" בפניה ישרה, כ"אתה" או "את". באותו רגע בו אנו פונים לאל כ"את/ה", אומר רוזנצוויג, האמת האובייקטיבית של קביעה תיאולוגית נתקת מתוך השפה אל תחום החוויה האישית, שהיא מקור כל אמת. בוחר, מצדיו, ניסה לבטא עד כמה אלוהים עצמו דרש דברו "אל" ולא דברו "על" בכר שהוא קרא לאלהים "האתה הנצחי" – הינו, מי/מה שלעולם לא יכול להיות "הוא" או "היא".⁷

מה בין כל זה לבין "שמו של אלוהים" לבארה, ברגע שאלהים מקבל כינוי מלבד את/ה, איז הפכו אותו ל"הוא" והתרחקנו ממנו. אלא שבתחום השפה לשם שומר תפקוד יהודי. באמצעותו הלשון מעניקה מילה בזירה הבין-סובייקטיבית המבטאת את הממשות היהודית של ה"אני". השם הפרטני, אומר רוזנצוויג, חודר מبعد העיטה של העולם האובייקטיבי: הוא מנפח את האובייקט והופכו לטוبيיקט. הווי אומר, אף יותר מהמלים "אתה" או "את" – שאמריתן זהה ונכונה למספר רב של בעלי – ובעלות – דיאלוג – השם הפרטני הוא סימן ההיכר של בלעדותו של חזקה הבין-סובייקטיבית. כשהמשהו לידי קורא ל"אתה", יתכן שהוא מתכוון למשהו אחר מלבדי, אולם כשהוא קורא לי בשמי הפרטני, "עוצמתה של הבלעדות תפstanini",⁸ כלשונו של בוחר.

לאלהים הרבה שמות: אלוהים, המקום, אדוני, אל שדי, אינסוף, בורא עולם – הרשימה ארוכה, אולם שם פרטני לאלהים? הייתבן? סבורני כי התורה המסורה בידינו רוצה לענות לשאלת קשה זו בחשוב, אך בדרך של הגمراה ואף של ההלכה, היא עוטפת עמדה תיאולוגית סבוכה זו באמירה סתומה וקצרה. ומה יותר קצר או סתום מאשר שם של ארבע אותיות, כמו אויר, כלו הווה, כלו בלתי-ניתן לביטוי? אכן, התורה מבטיחה, יש לפחות שם פרטני במשמעותו אנו רשיים ומוסגים לפניו אליו/אליה, אלא שאיןנו יודעים איך לבטא אותו. כאמור: ממש, כפי שמי吐ス the התרגשות

אנו "משתמשים בה" – או בניסוח אחר אשר מכיר בעצמאותה של השפה: באיזה יחס אנו עומדים אליה. האם נדבר "על" משהו, או שנדבר "אליו"?

באחד מכתביו מתייחס פראנץ רוזנצוויג לעומק הבעיה הזאת בתחום התיאולוגיה: "מה שנותן לומר, להתנסח אובייקטיבית על אלוהים", כותב רוזנצוויג, "הוא במידע ... לכל היתר, הכללי ביותר, הינו עצם מציאותו. אך למדוד לחותו אותו אפשר הרבה מאוד, לאין שיעור".⁹ משל מה הדבר דומה, שوال רוזנצוויג. לכטובה כמסמך המבטאת את העובדה האובייקטיבית" כי אני ואשתני נשואים. תוקפו ופשרו של מסמן זה הינם דוקא בזירה הציבורית/בין-אובייקטיבית, על כן הוא "אובייקטיבי", אולם באופן אירוני אך בלתי-מנע אותה הودעה אובייקטיבית על היותנו נשואים מקבלת את משמעותה המשנית מהי הימים שלנו, "מציאות פרטית יהודית שאינה ניתנת למסירה כל עיקר".¹⁰ כמובן, ישנו זוגות המשקיעים בסוף רב בכטובה מפוארת כיצירת אומנותית התלויה על קיר ביתם, אולם כל אחד יודע כי המתרחש בין קירות ביתם הינה ממשות האמיתית של נישואיהם.

ככל שהוא עם אלוהים, טוען רוזנצוויג. הדיבור על אלהיםណון לאמירויות שהן "אובייקטיביות", אך מניה וביה סתמיות וככלויות – הווי אומר, חסרות פשר. ואילו הממשות האמיתית הבין-סובייקטיבית שבנני בין אלהים הינה מה שרוזנצוויג מכנה "ברידות-בשנים" אשר נחלתה פרטית, ממש כמו חי הימים שלי עם אשתי. היא "בשנים" שכן אני בזיקה לאל, אך בו בזמן היא מקור לבידוד שכך היא אינה ניתנת כלל למסירה לאדם אחר. רוזנצוויג יוצר אפוא עמדת כלאים:ழהו הוא איןנו דורש שתיקה מוחלטת בתחום התיאולוגי הטהור, כפי דרכו של הרמב"ם, אך מאידך הוא דין את אותו הדיבור לכישלון במשמעותו הבסיסית, הינו לשוף את המתרחש. לפיך הוא מציע "עניות שעריכה לעטוף בידות-בשנים זו".¹¹

⁷ פראנץ רוזנצוויג, "האלוהי והאנושי", מתוך מבחר אגדות וקטעי יומן (מוסד ביאליק: ירושלים, 1987), עמ' 334. עררכי שינויים קלים בתרגום.

⁸ שם, עמ' 7–6.

⁹ ראו בוחר, "אני ואתה", שם, עמ' 57.

¹⁰ שם, עמ' 7–6.

ושלשה הם שנקראו מפי הב"ה:
יצחק ושלמה ויאשיה. ביצחק
מהו אומר? – "אבל שרה אשתר
יולדת לך בן וקראת שמו יצחק"
(בראשית יז יט); בשלמה מהו
אומר? – "הנה בן נולד לך הוא
יהיה איש מנוח והניחות לו מכל
אויביו מסביב כי שלמה יהיה
שמו ושלום ושקט אהן על ישראל
בימיו" (דה"א כב ט); ביאשיהו
מהו אומר? – "הנה בן נולד לבית
דוד יאשיהו שמו" וגוי (מ"א יג ב);
ויש אומרים אף ישמעאל.

מכילתא דברי ישמעאל בא – ממי דפסחא פרשה זו ד"ה לי הוא

המבנה של היהדות אינו מאפשר לנו לאתר את מיקומו של מרכזו הקדוש
במרחב – הרי איןנו יודעים היכן הר סיני – אין לנו גישה למקור הקדושה
בשפה, השם המפורש.

לא בכספי באמצעות היום הקדוש ביותר בפרט בכל השנה, בתפילה מוסך, אנו
חוותרים מבעוד אותו רפרט המ מסך בין זיווה של קדושה מזוככת,
ושומעים על "סדר העבודה" של הכהן הגדול. כל הפרטים על עצם העבודה,
עד לפרט האחרון של התוזת הדם על המזבח, אינם יותר מאשר הקדמה,
תנאי הכרחי לרוגע בו הכהן הגדול נכנס לקודש הקודשים, מרכזו הקדושה
במרחב, ויוצא מפיו השם המפורש, מרכזו הקדושה בשפה. עם איחודה
של שני מקורות ההתגלות הללו כל העם נופלים על פניהם. וממש כמו
משה בנקرت הצור שרואה את אחוריו של אלוהים, אנו מתפלאים ממראהו
של הכהן כשהוא יוצא מפגש זה.אמת, מה נהדר היה מראהו כהן גדול
בצאתו מקודש הקודשים!

השם הפרטי של אלוהים. שם השמות. "השם המפורש" (איזה שם אינו
מפורש?). "השם" בה"א הידיעה (על אותו משקל של תושבי החוף המזרחי
בארצות הברית הקוראים לנו יירק ("The City"). "השם" במובן של
Hashem". "יוא-ד-ק-ו-א-ז-ק". "יוק". "שם השם". "שם הויה".
שנים רבות שמעתי בביטויים אלו רק יראה מדכאת, צניעות יתרה, ניסיון
לגדור את אלוהים בתוך ד' האמות של הפולחן הממוסד, כאשר מנווע
מאתנו לגשת אליו בפניה ישירה באמצעות שמו הפרטי, למעט כשהוא
נמצא "אונ-ליין", בתוך ומתחוץ הפולחן הדתי הממוסד והמקובל. אולם
לאחר שנים הבנתי כי טמונה כאן אמרה תיאולוגית מהותית ולא רק
שאללה הלכתית טכנית בנוגע למתי אומרים את השם המפורש ומתי
אומרים "השם".

לאמתו של דבר, כל הכנויים הללו מבטאים נאמנה את אותה תנוצה מתמדת
בין הרצון לגעת בעין הממשות לבין ההכרה בקוצר יידינו לשעות זאת. השם
הוא השער של הגן הנעול של הבלתי-ניתן-בליטוי אשר מבעוד לסורגי זורם
נהר החיים המשקה את קרקעו של הניתן-בליטוי ומהויה כל יש.